VLINDER- EN HOMMELMONITORING IN DE GOOI EN VECHTSTREEK, 2008 - 2023

Adriaan van Doorn, Vlinder- en Libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek

Februari 2024

1. Inleiding

Leden van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek, opgericht in 2007, lopen sinds 2008 een aantal monitoringroutes voor vlinders en libellen. De routes zijn opgesteld in overleg met De Vlinderstichting en de data worden ingevoerd in hun meetnetsysteem. Dit rapport doet verslag van de vlinderwaarnemingen, zowel van dagvlinders als ook, vanaf 2011, van enkele dagactieve nachtvlinders (voorkomend op de zogenaamde Tellijst van De Vlinderstichting), en sinds 2018 ook van de hommelwaarnemingen op de vlinderroutes.

Op **kaart 1** staan alle tellocaties weergegeven. **Tabel 1** geeft meer informatie over de naam, de lengte en het door De Vlinderstichting toegekende routenummer van de locaties. Locatie 8 en 9 betreffen twee aanéénsluitende routes in hetzelfde gebied (Hollands Ankeveen); zij worden hierna als één locatie behandeld. Inmiddels worden twee routes (nr. 5, Natuurbrug en nr. 6, Limitische Heide) niet meer geteld. Dit verslag richt zich dan ook op de resterende 9 locaties. Er waren in 2023 twaalf tellers actief (1 of meerdere tellers per route).

Kaart 1 – Ligging van de monitoringroutes

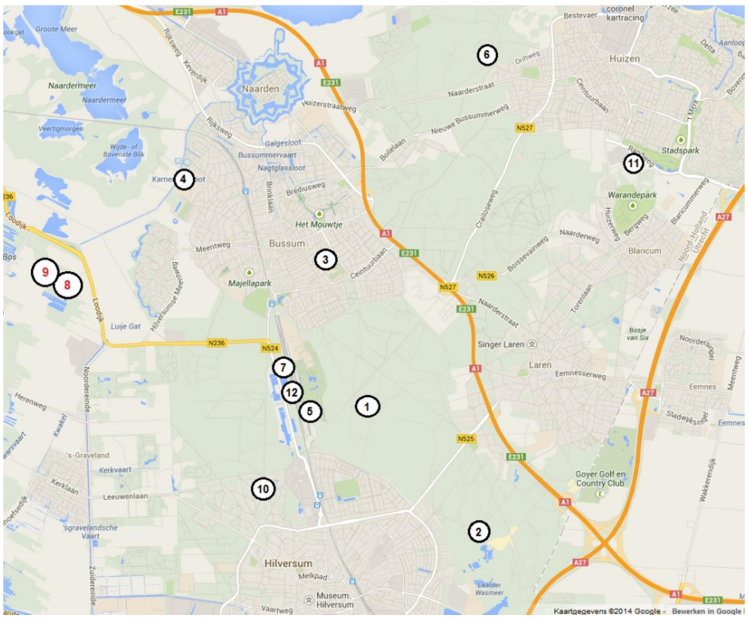

Tabel 1 - Routeinformatie			
Locatienummer	Naam	Routenummer	Lengte (meters)
1	Aardjesberg	1611	300
2	Blukheide	1550 en 2270	850+200=1050
3	Groene Long	1552	450
4	Laegieskamp	1551	800
5	Natuurbrug	1610	800
6	Limitische Heide	1643	350
7	Zanderij Crailo	1553	450
8 en 9	Ankeveen	1783 en 2777	1000+850=1850
10	Heksenwei	1769	350
11	Warandepark	1642	400
12	Verbindingspad	1997	400

2. Methodiek

Als we de datasets van de voorbije jaren in Meetnetten bekijken, valt enerzijds op dat er in sommige weken niet gemonitord werd (slecht weer, geen tijd, vakantie, enz.), maar anderzijds ook dat er in sommige weken meer dan één keer geteld is (vooral in topweken). Bij de verwerking van de monitoringdata door het CBS voor de landelijke trends wordt daar uiteraard rekening mee gehouden. Aangezien dergelijke trendberekeningen in mijn geval lastig zijn, heb ik gekozen voor een andere benadering: de waarnemingen worden per week gepresenteerd. Daarbij blijven (in de figuren hieronder) de vakjes van weken zonder monitoring ´leeg´, terwijl de dataset van weken met 2 of meer monitoringrondes wordt gereduceerd tot één waarneming. Bij die reductie wordt niet simpelweg gekozen voor één van de monitoringrondes, maar wordt van iedere soort steeds de hoogste score binnen die week gebruikt. Op die manier kan per gebied de vlinderstand binnen een jaar en tussen jaren goed vergeleken worden.

3. Totaaloverzicht van de waargenomen dagvlinderaantallen

Figuur 1 laat per monitoringroute zien hoeveel dagvlinders in 2023 waargenomen werden en hoe zich dat verhoudt tot het gemiddelde van de voorgaande jaren. In bijna alle terreinen werden in 2023 minder vlinders geteld dan gemiddeld, met uitzondering van de Groene Long. Opvallend is dat in de Groene Long flink wat ***bruin zandoogjes***

geteld werden, terwijl in zowel Zanderij Crailo als in Ankeveen hun aantal juist erg laag was. Het geringe aantal vlinders in de Heksenwei wordt veroorzaakt door het geringe aantal teldagen.

Figuur 1

Totaal aantal waargenomen dagvlinders in 2023 t.o.v. het gemiddelde van de voorgaande jaren, per monitoringroute (routes van De Vlinderstichting)

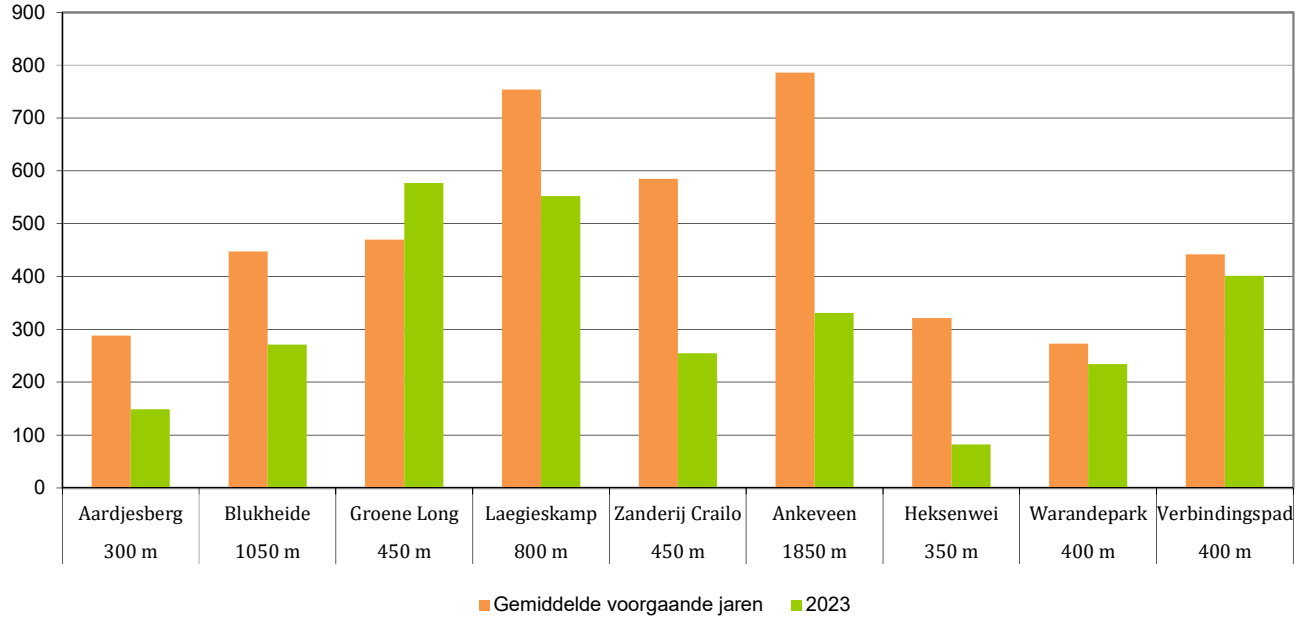

4. Het weer in 2023

Een belangrijke verklaring voor de lage vlinderaantallen in de meeste telgebieden is te vinden in de weersomstandigheden. De hele maand april werd gekenmerkt door koel en grijs weer, leidend tot één van de slechtste vlindervoorjaren ooit (**figuur 2**, De Vlinderstichting, meetnetgegevens sinds 1990). Landelijk waren met name ***klein geaderd witje*** en ***klein koolwitje*** hiervan de dupe. De maanden daarna werden gekenmerkt door wisselvallig zomerweer, met een droge periode van half mei tot half juli, relatief veel dagen met zomerse temperaturen in juni, een zware storm op 5 juli en vanaf half juli tot in augustus weer regen en kou, gevolgd door relatief warm en droog weer in de eerste helft van september. Ook dit wordt weerspiegeld in de dagvlindergrafiek van 2023 (**figuur 2**). Met name ***hooibeestje*** en ***kleine vuurvlinder*** profiteerden van het mooie weer eind augustus/begin september.

Figuur 2 – Landelijke trend dagvlinders in 2023 (data van De Vlinderstichting)

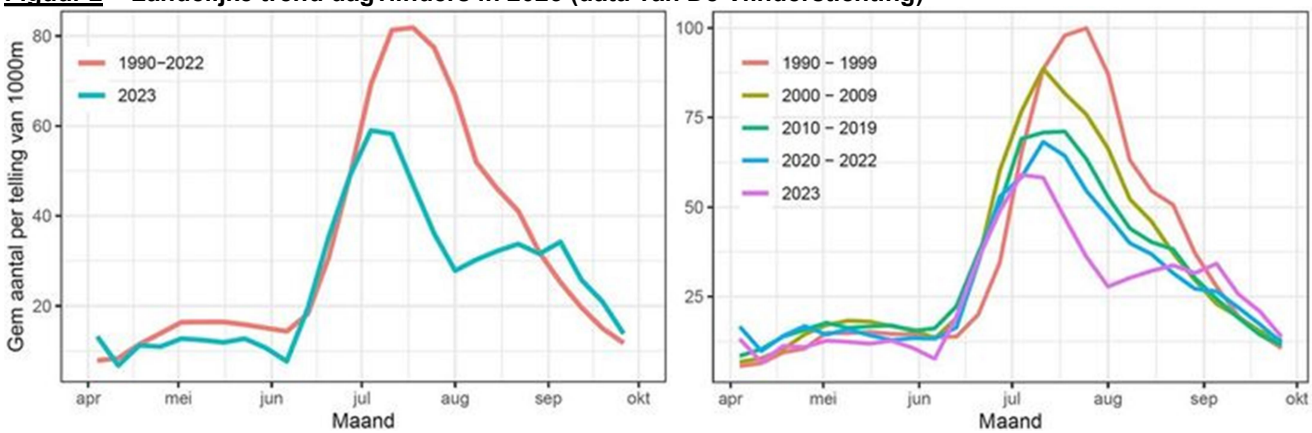

5. De waargenomen dagvlindersoorten in 2023

In het werkgebied van de Vlinder- en Libellenwerkgroep Gooi en Vechtstreek zijn vanaf de start in 2008 op de monitoringroutes 32 dagvlindersoorten waargenomen. Al deze 32 soorten staan vermeld in **figuur 3**. In 2023 werden hiervan slechts 24 soorten gezien. Het meest soortenrijk met 19 soorten was de route op het Verbindingspad. In

voorgaande jaren wel, maar in 2023 niet waargenomen soorten zijn: ***argusvlinder, grote vos, heideblauwtje, keizersmantel, kleine parelmoervlinder, oostelijke vos, oranje luzernevlinder*** en ***scheefbloemwitje***.

Net als in voorgaande jaren is het ***bruin zandoogje*** de absolute topper in ons werkgebied, met de hoogste scores in de Groene Long en Laegieskamp. In totaal werden overigens slechts 976 exemplaren van het ***bruin zandoogje*** geteld, beduidend minder dan in voorgaande jaren.

<u>Figuur 3</u> – Aantal waargenomen dagvlinders in 2023, per monitoringroute

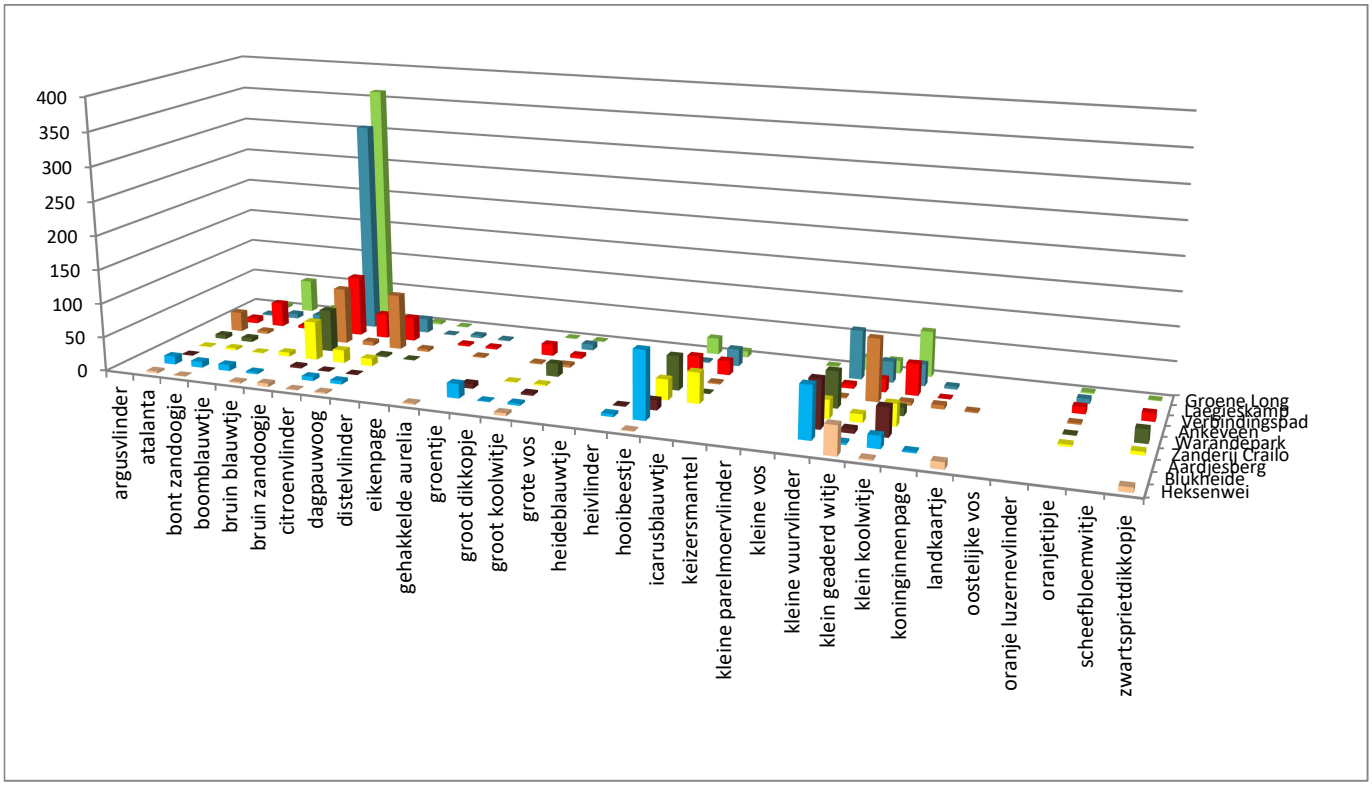

6. <u>De waargenomen dagvlinderaantallen per route in 2023 t.o.v. voorgaande jaren</u>

Navolgend worden per monitoringroute de wekelijks getelde aantallen dagvlinders getoond, alsmede de getelde aantallen per soort. Daarbij is dezelfde routevolgorde aangehouden als in **figuur 1**. Omwille van de overzichtelijkheid worden per route de wekelijkse scores niet meer vergeleken met die van alle voorgaande jaren, maar slechts met het gemiddelde daarvan. De terreinen worden steeds op één pagina besproken.

6.1 Aardjesberg (locatie 1 op **kaart 1**)

Landschapstype: droge heide, bosrand en natuurlijk beheerd akkerland (GNR). Veel voorkomende soorten zijn ***hooibeestje, klein koolwitje*** en ***kleine vuurvlinder***.

De grafiek van Aardjesberg (**figuur 4**) laat zien dat er in 2023 in de meeste weken relatief weinig vlinders gezien werden. Alleen week 23 vertoont een piek die ver uitstijgt boven het langjarig gemiddelde. Deze piek is voornamelijk gebaseerd op een groot aantal ***kleine vuurvlinders*** (2de generatie). Aan het eind van het seizoen (week 33, 36 en 39) bepalen ***klein koolwitje*** en ***kleine vuurvlinder*** de pieken. **Figuur 5** laat o.a. zien dat het ***bruin zandoogje*** een slecht jaar had in Aardjesberg.

Figuur 4

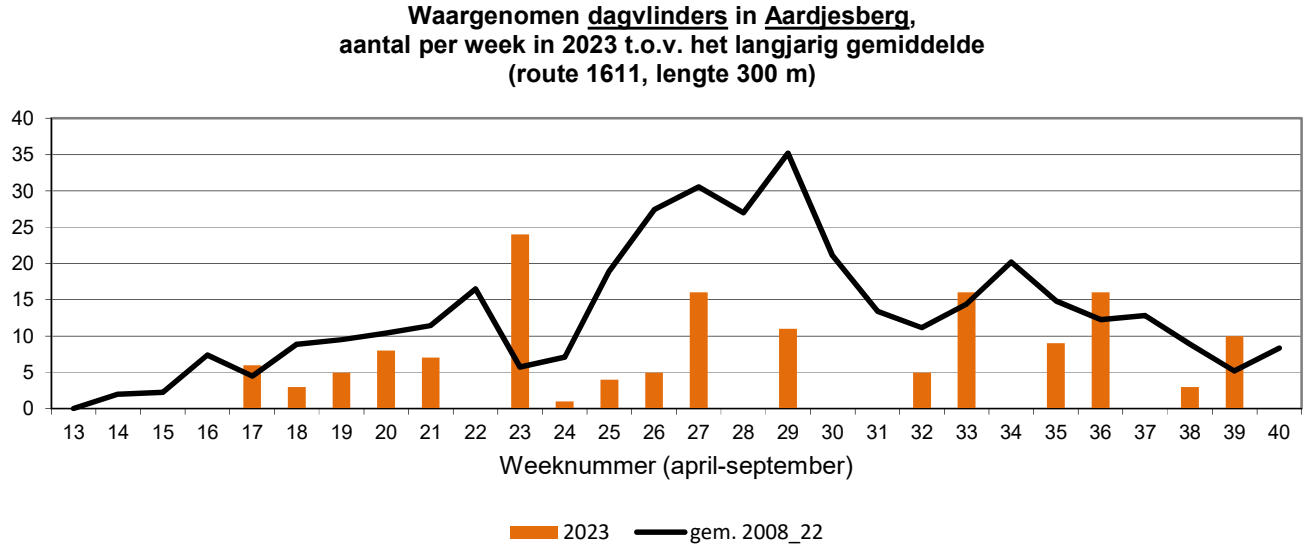

Figuur 5

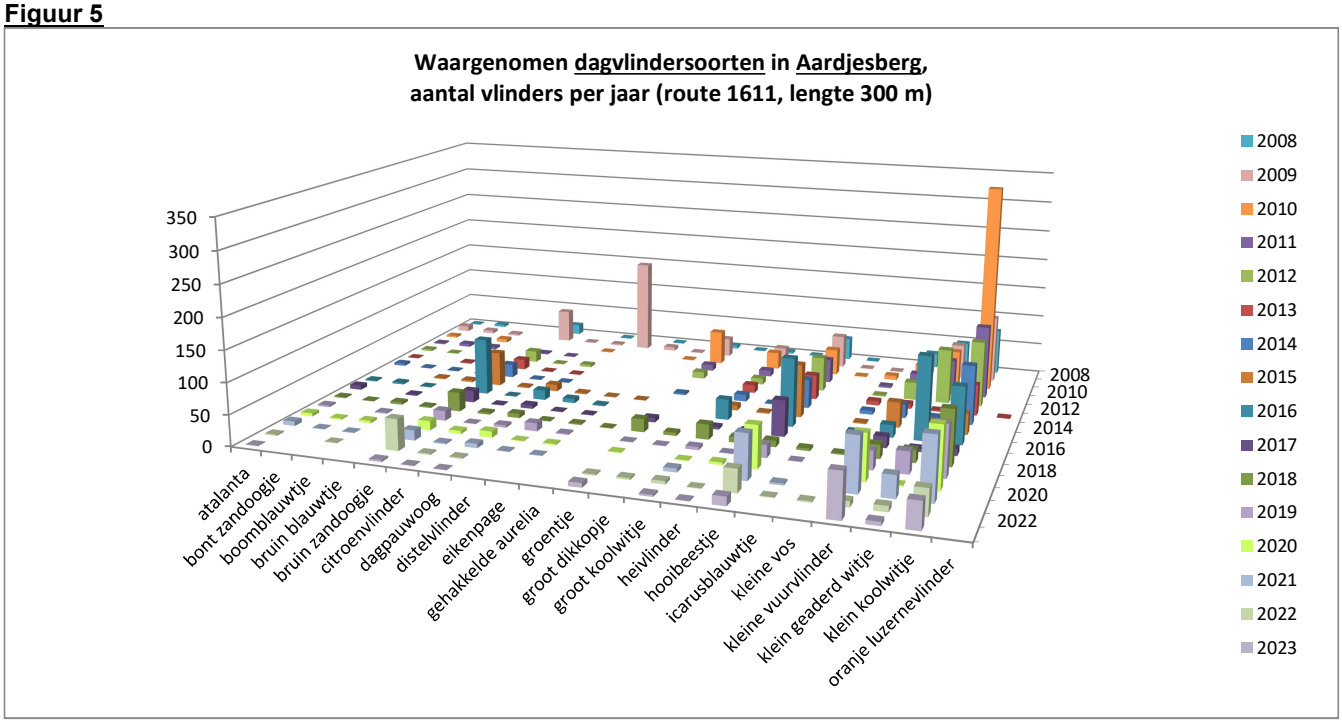

6.2 Blukheide (locatie 2 op **kaart 1**)

Landschapstype: droge heide en bosrand (GNR). Veel voorkomende soorten zijn ***hooibeestje*** en ***kleine vuurvlinder.*** ***Groentje*** en ***heivlinder*** doen het hier ook goed.

Voor de berekening van het langjarig gemiddelde van Blukheide zijn de jaren 2016-2022 gebruikt (dus vanaf de verlenging van de route). De grafiek van 2023 vertoont opvallende pieken die boven het langjarig gemiddelde uitsteken (**figuur 6**). In week 19 berust de piek vooral op waarnemingen van het ***groentje***. In de nazomer (vanaf week 35) waren ***hooibeestje*** en ***kleine vuurvlinder*** relatief talrijk. Opvallend is dat de ***eikenpage*** het de laatste jaren slecht doet en dat ook de ***heivlinder*** een slecht jaar had (**figuur 7**).

Figuur 6

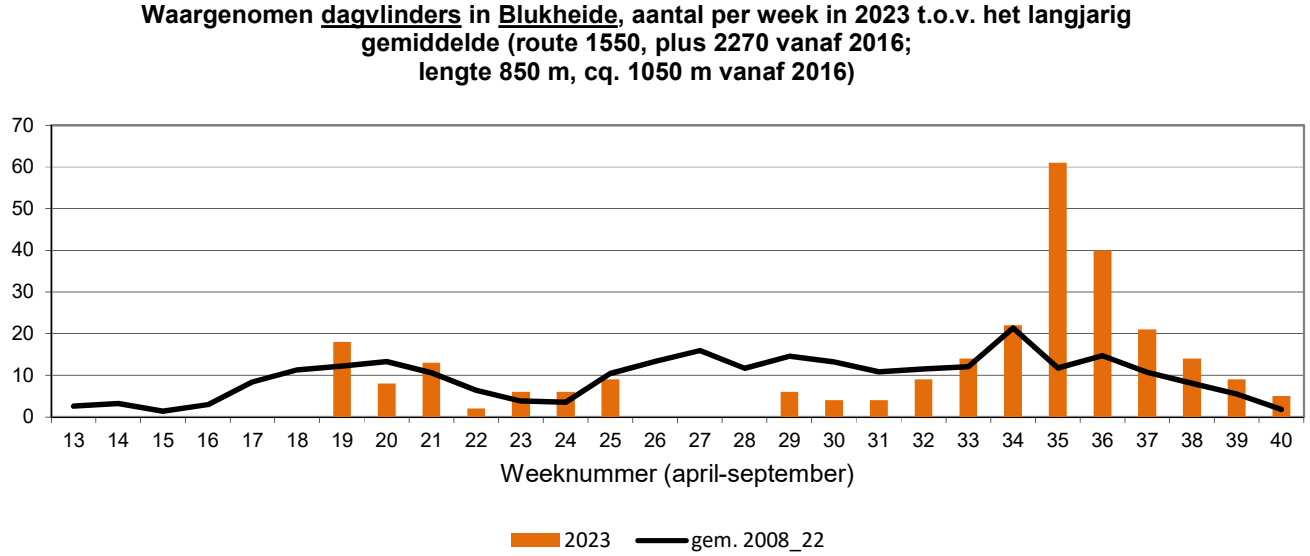

Figuur 7

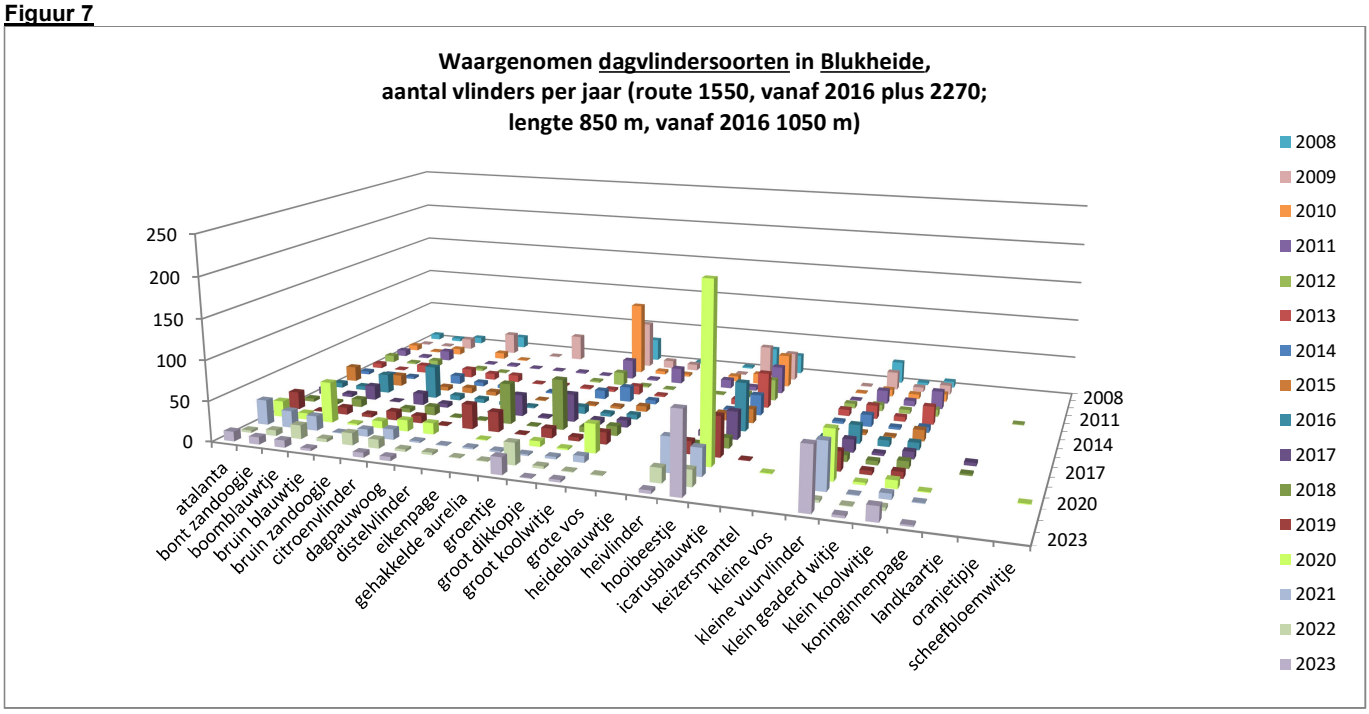

6.3 Groene Long (locatie 3 op **kaart 1**)

Landschapstype: bloemrijk grasland en natuurlijk beheerd park (gemeente Bussum). Veel voorkomende soorten zijn ***bruin zandoogje*** en ***klein koolwitje.***

De grafiek van 2023 volgt in de Groene Long verrassend genoeg heel aardig het langjarig gemiddelde (**figuur 8**). De uitschieters in de weken 25 t/m 28 worden veroorzaakt door het relatief grote aantal van het ***bruin zandoogje***. In de nazomer waren ***hooibeestje*** en ***klein koolwitje*** relatief talrijk (**figuur 9**).

Figuur 8

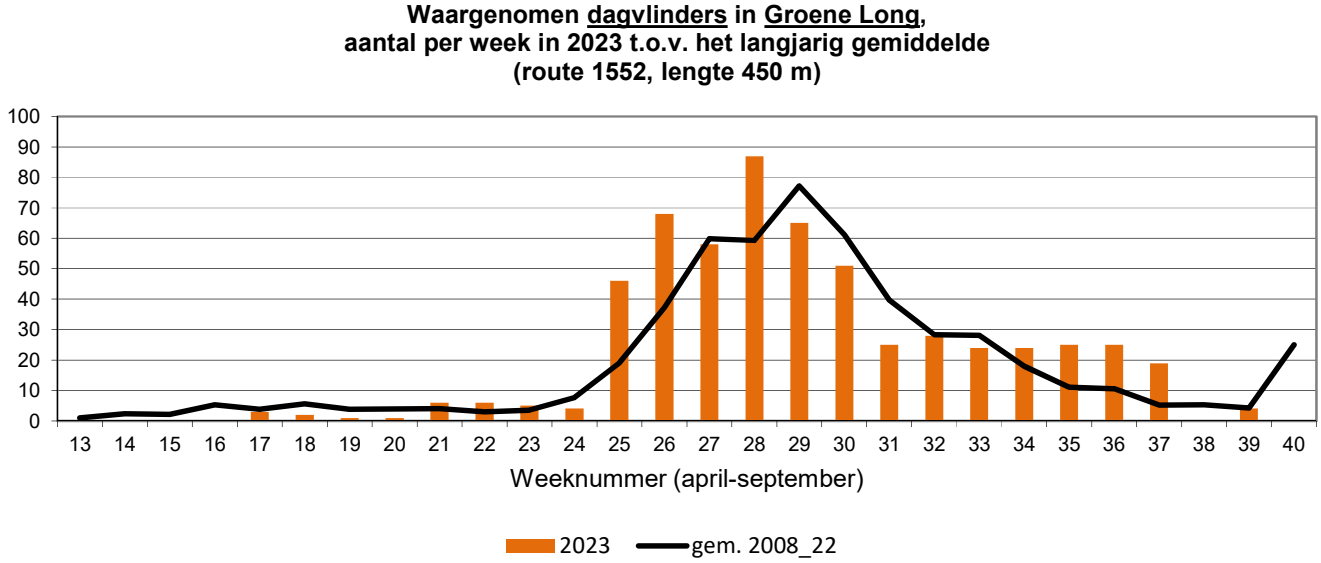

Figuur 9

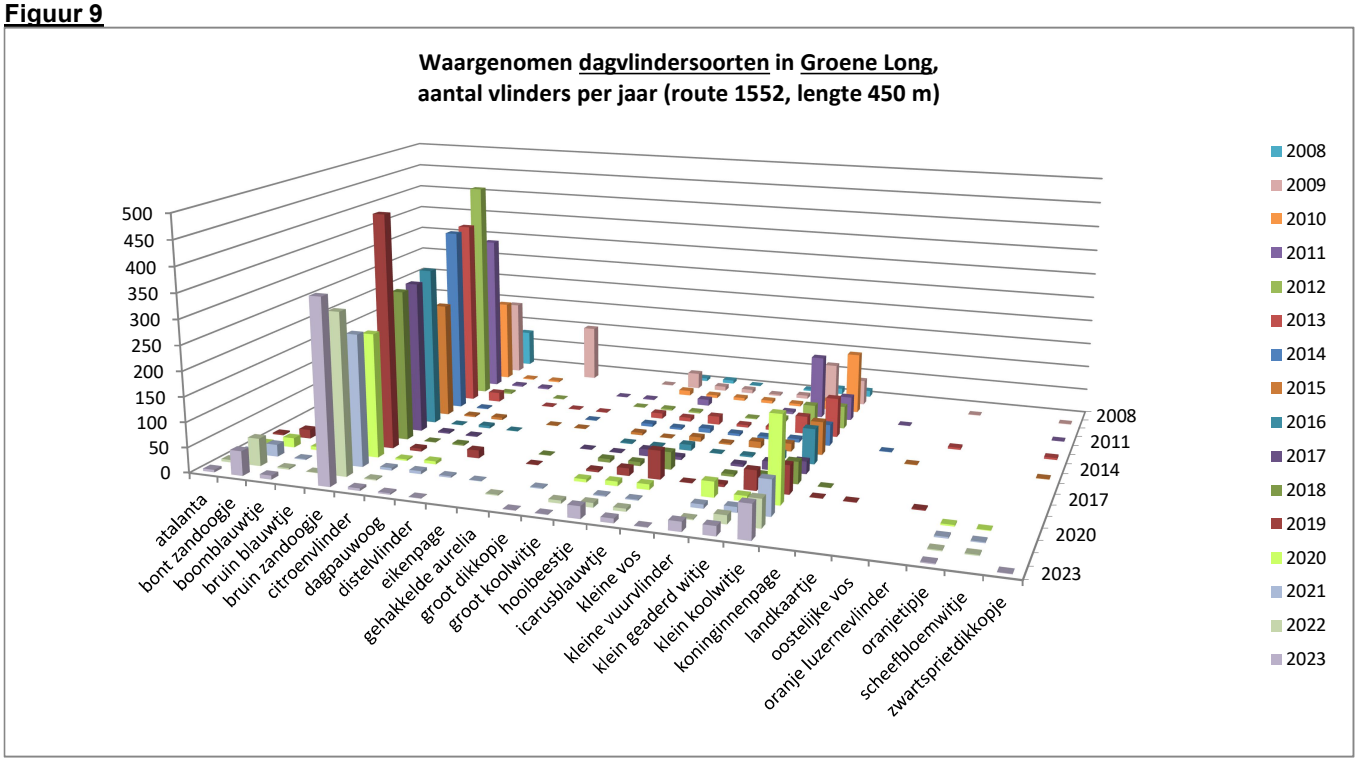

6.4 Laegieskamp (locatie 4 op **kaart 1**)

Landschapstype: droog bloemrijk grasland naast vochtige laagtes, bosrand, extensief beweid (NM). Veel voorkomende soorten zijn ***bruin zandoogje*** en ***icarusblauwtje.***

In Laegieskamp werden in 2023 het hele jaar door relatief weinig dagvlinders gezien (**figuur 10**). De lage scores gedurende de zomerpiek illustreren het eerder genoemde geringe aantal van ***bruin zandoogje*** (**figuur 11**). Het piekje in week 36 is te danken aan de ***kleine vuurvlinder*** (3de generatie).

Figuur 10

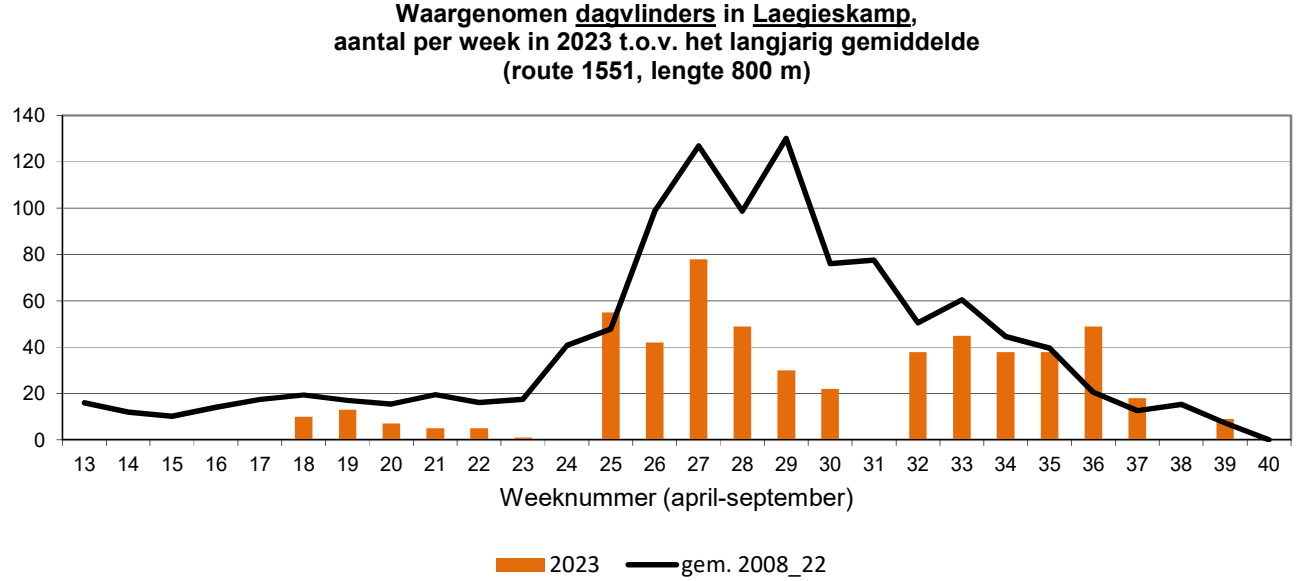

Figuur 11

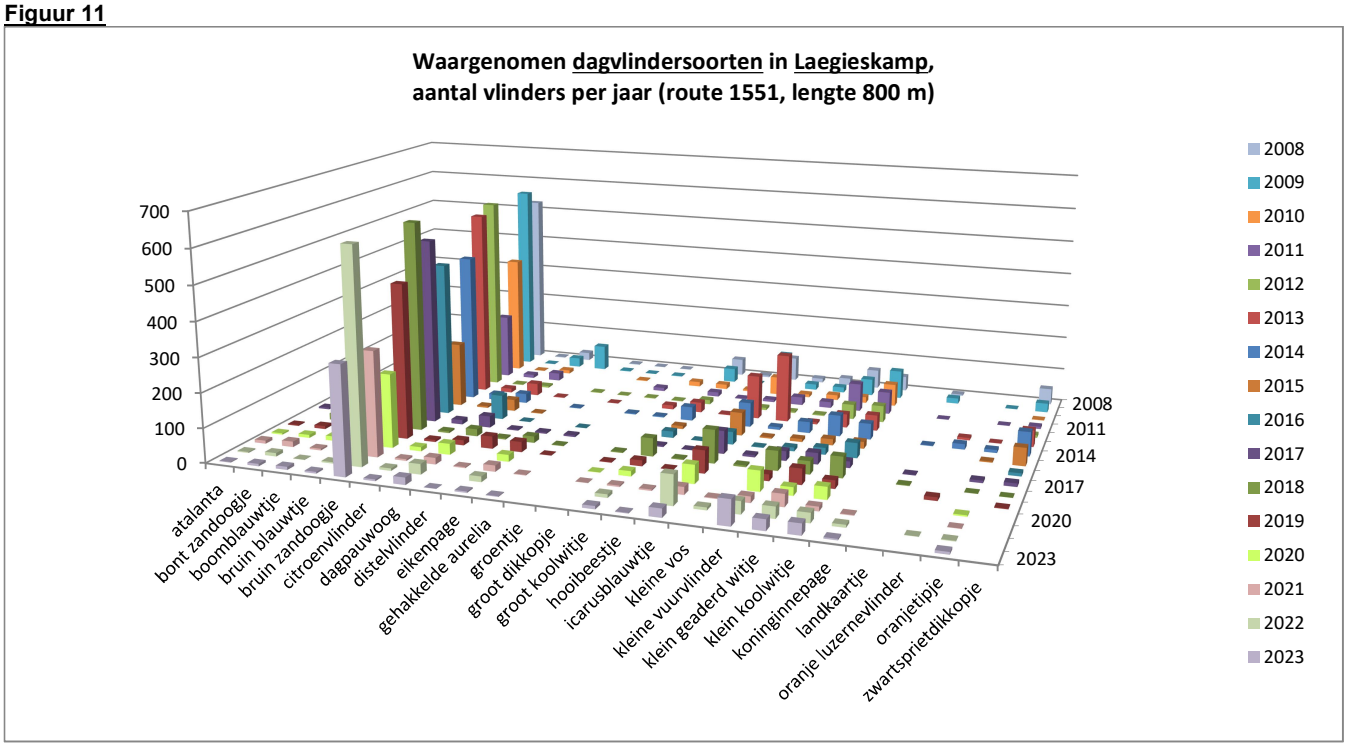

6.5 Zanderij Crailo (locatie 7 op **kaart 1**)

Landschapstype: droog bloemrijk grasland, overgaand in vochtige oeverzones (GNR). Veel voorkomende soorten zijn ***bruin zandoogje*** en ***icarusblauwtje.***

Ook in Zanderij Crailo werden het hele seizoen door veel minder vlinders gezien dan in voorgaande jaren (**figuur 12**). Alleen in week 36 vlogen er relatief veel vlinders, hetgeen ook hier correspondeert met een sterke 3de generatie van ***hooibeestje*** en ***kleine vuurvlinder***. Het ***bruin zandoogje*** en ***icarusblauwtje*** werden in 2023 relatief weinig gezien (**figuur 13**).

Figuur 12

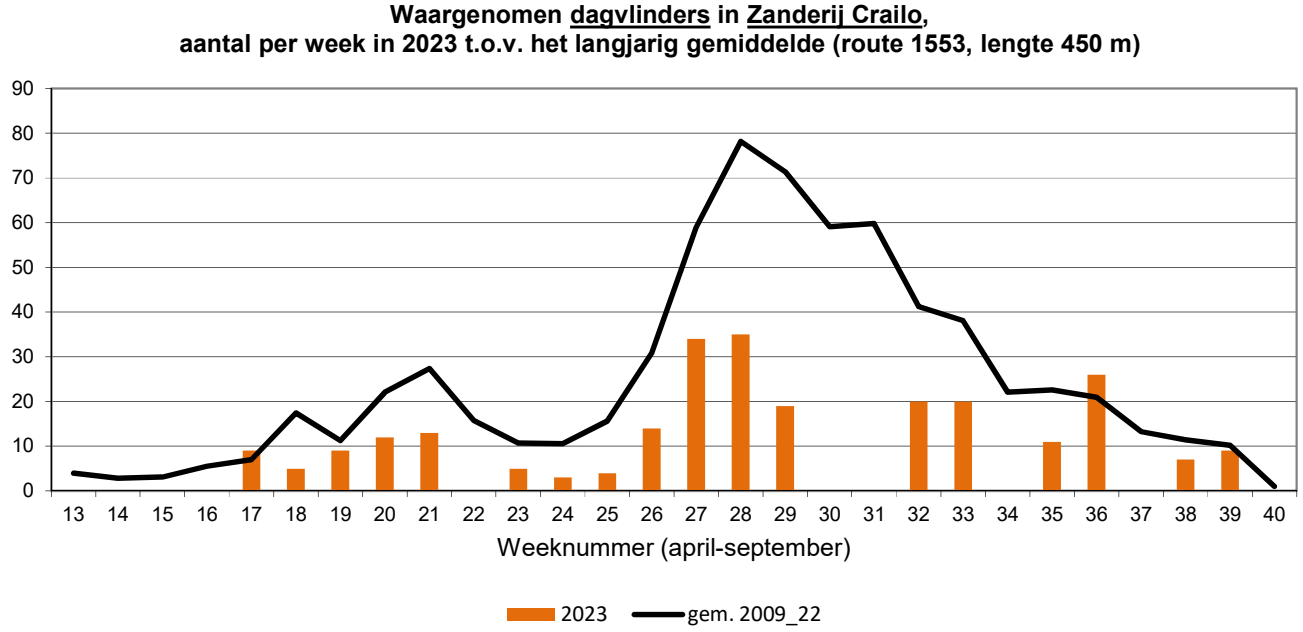

Figuur 13

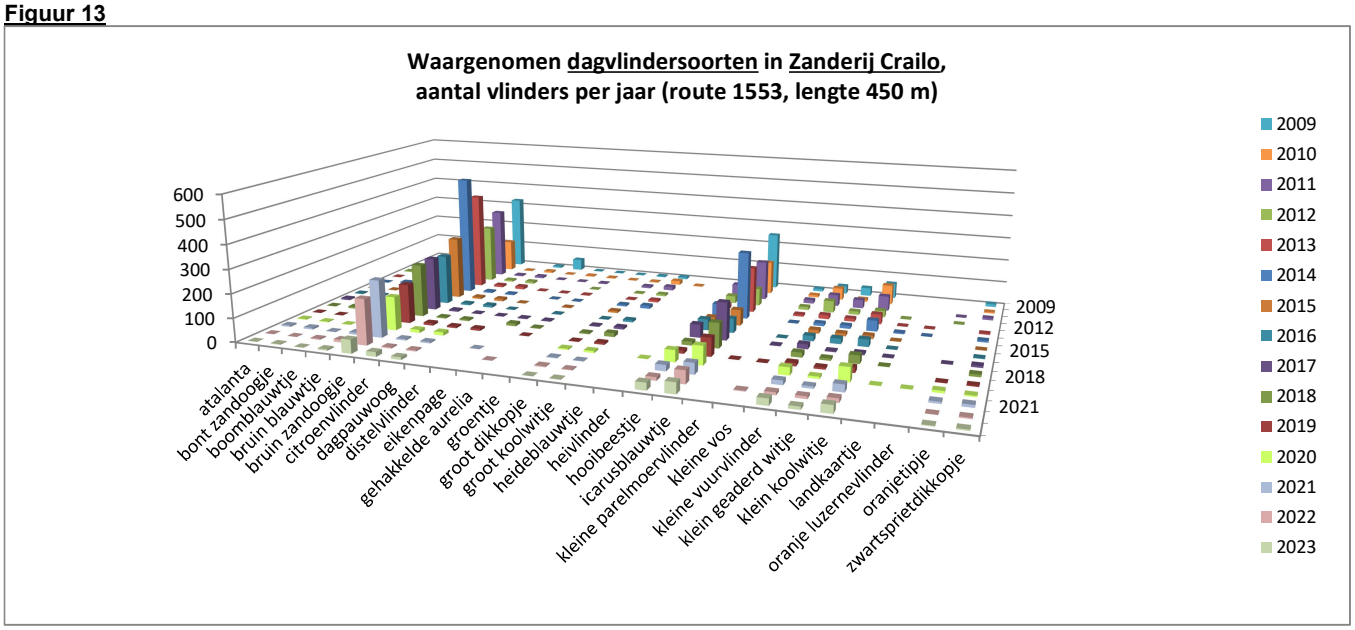

6.6 Ankeveen (locatie 8/9 op **kaart 1**)

Landschapstype: vochtig, deels bloemrijk grasland, enkele bosranden (NM). Veel voorkomende soorten zijn ***bruin zandoogje, dagpauwoog*** en ***klein geaderd witje.***

Ankeveen voegt zich in de rij van terreinen met in 2023 beduidend minder vlinders dan het langjarig gemiddelde (**figuur 14**). Niet alleen werden er weinig exemplaren van het ***bruine zandoogje*** gezien, maar ook weer weinig van het ***klein geaderd witje*** (**figuur 15**).

Figuur 14

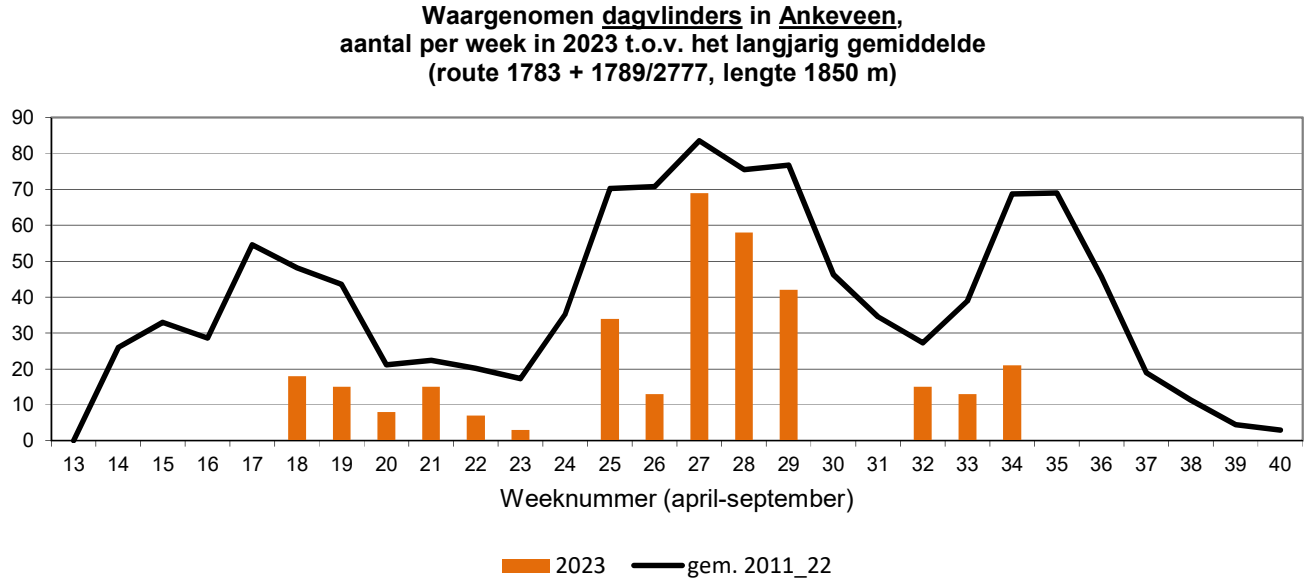

Figuur 15

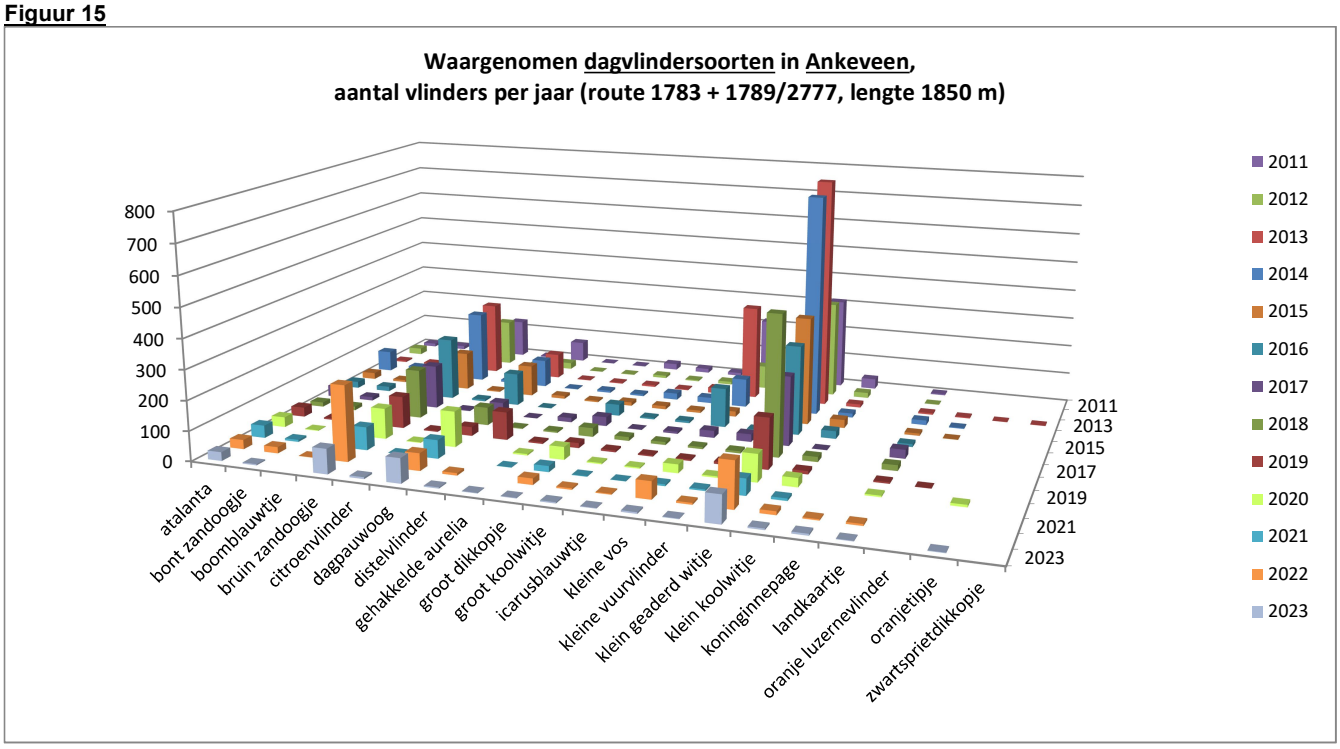

6.7 Heksenwei (locatie 10 op **kaart 1**)

Landschapstype: droog bloemrijk grasland en bosrand (gemeente Hilversum). Veel voorkomende dagvlinders zijn ***bruin zandoogje*** en ***zwartsprietdikkopje.***

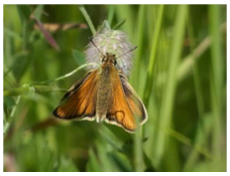

Het aantal tellingen was in 2023 wederom beperkt, met name in de zomer (**figuur 16**). Dit verklaart de lage score van het ***bruin zandoogje*** (**figuur 17**). Wel werden ook hier in de nazomer (week 34-36) relatief veel exemplaren van de ***kleine vuurvlinder*** gezien.

Figuur 16

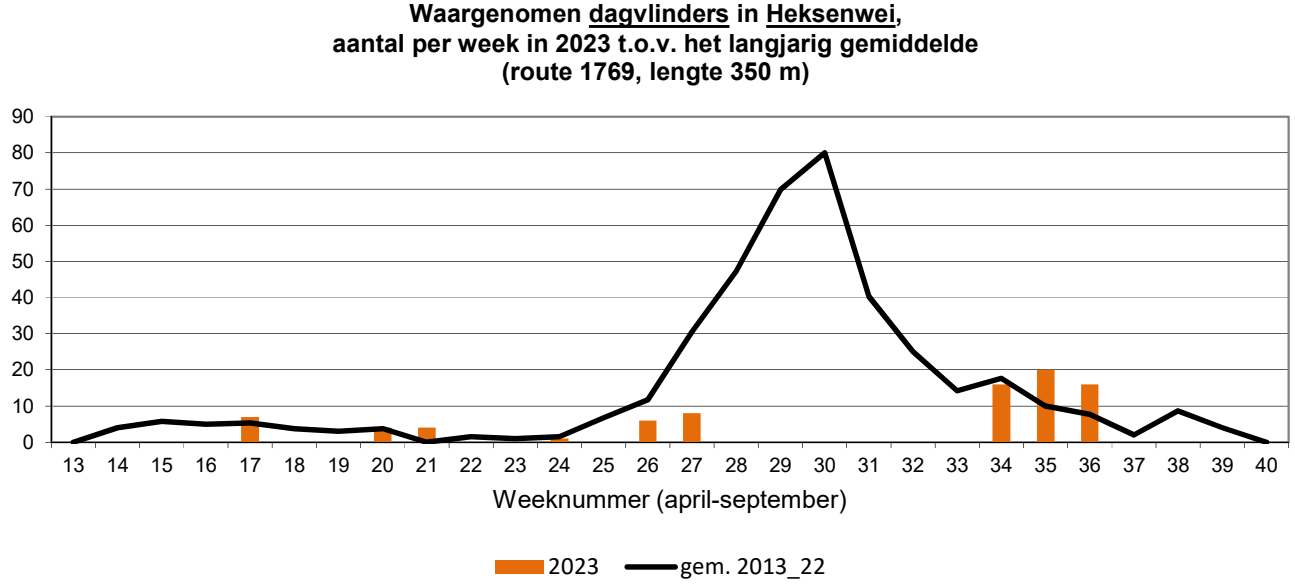

Figuur 17

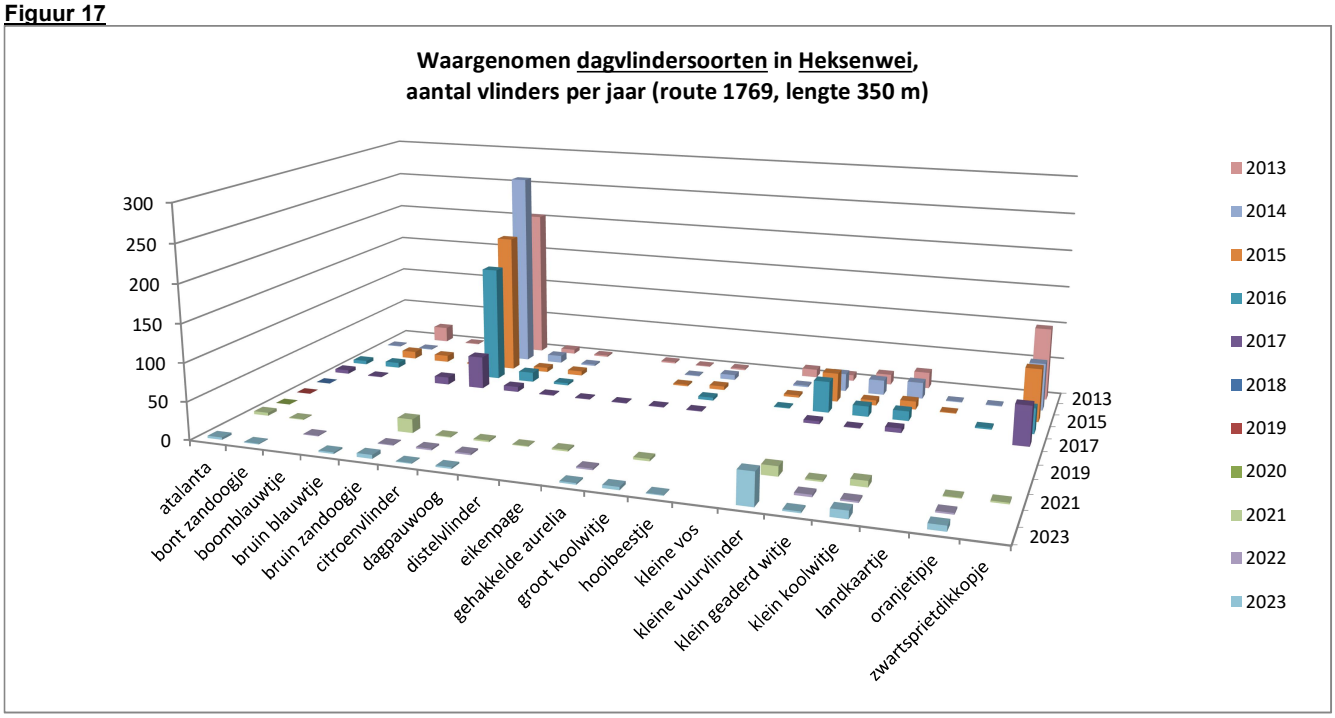

6.8 Warandepark (locatie 11 op **kaart 1**)

Landschapstype: droog bloemrijk grasland en natuurlijk beheerd park, gelegen in een oude zandafgraving (gemeente Huizen). Veel voorkomende dagvlindersoorten zijn ***bruin zandoogje, hooibeestje*** en ***kleine vuurvlinder.***

In het Warandepark blijven de scores in veel weken onder het langjarig gemiddelde (**figuur 18**). In de zomer was het ***bruin zandoogje*** beperkt aanwezig. In de nazomer vlogen er daarentegen wel flinke aantallen van het ***hooibeestje*** en de ***kleine vuurvlinder*** (**figuur 19**).

Figuur 18

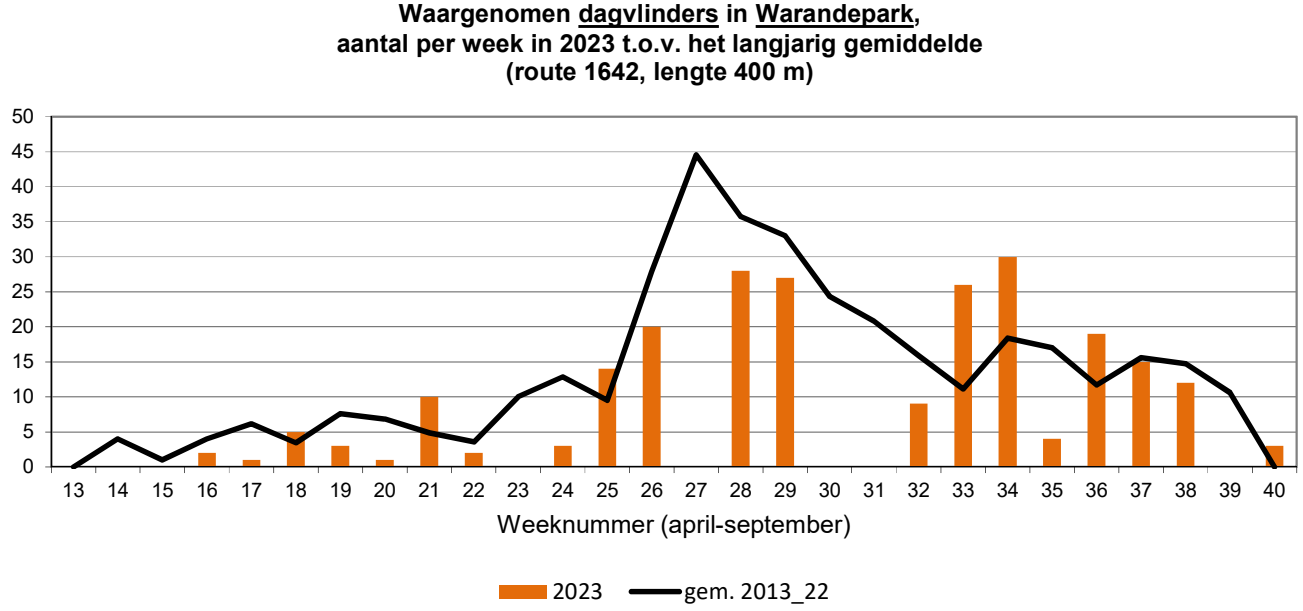

Figuur 19

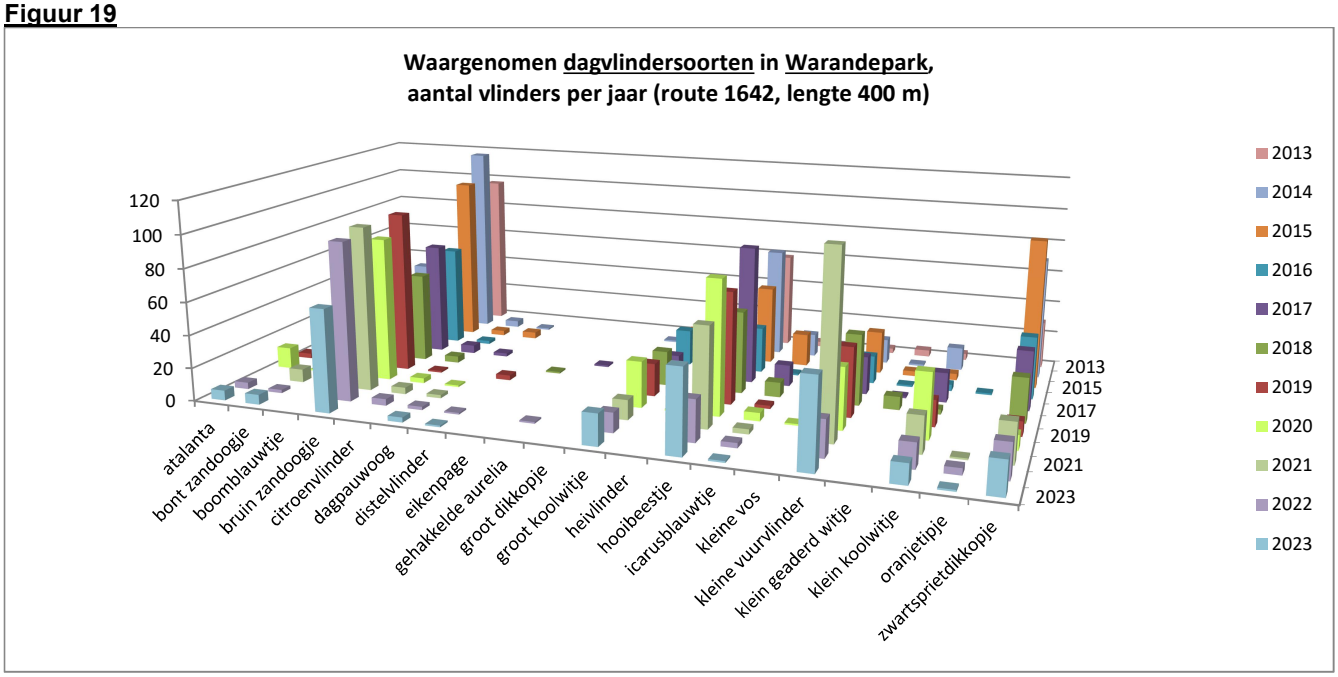

6.9 Verbindingspad (locatie 12 op **kaart 1**)

Landschapstype: bospad, oever en volkstuinen, calamiteitenroute tussen Natuurbrug en Zanderij Crailo (GNR). Veel voorkomende soorten zijn ***bruin zandoogje, citroenvlinder*** en ***klein koolwitje***, terwijl ook ***groot dikkopje*** relatief vaak gezien wordt.

De wekelijkse scores in 2023 op het Verbindingspad komen redelijk overeen met het langjarig gemiddelde (**figuur 20**). De uitschieter in week 27 berust vooral op waarnemingen van het ***bruin zandoogje*** en het ***klein koolwitje***, terwijl dit in week 36 ***klein koolwitje*** en ***hooibeestje*** betreft (zie ook **figuur 21**).

Figuur 20

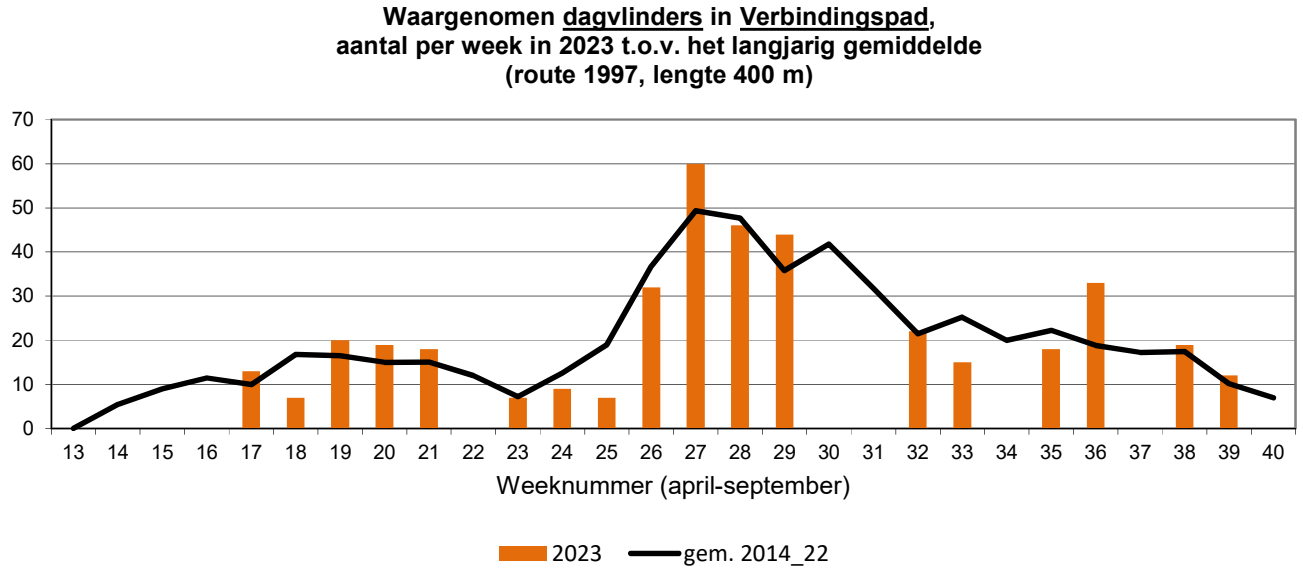

Figuur 21

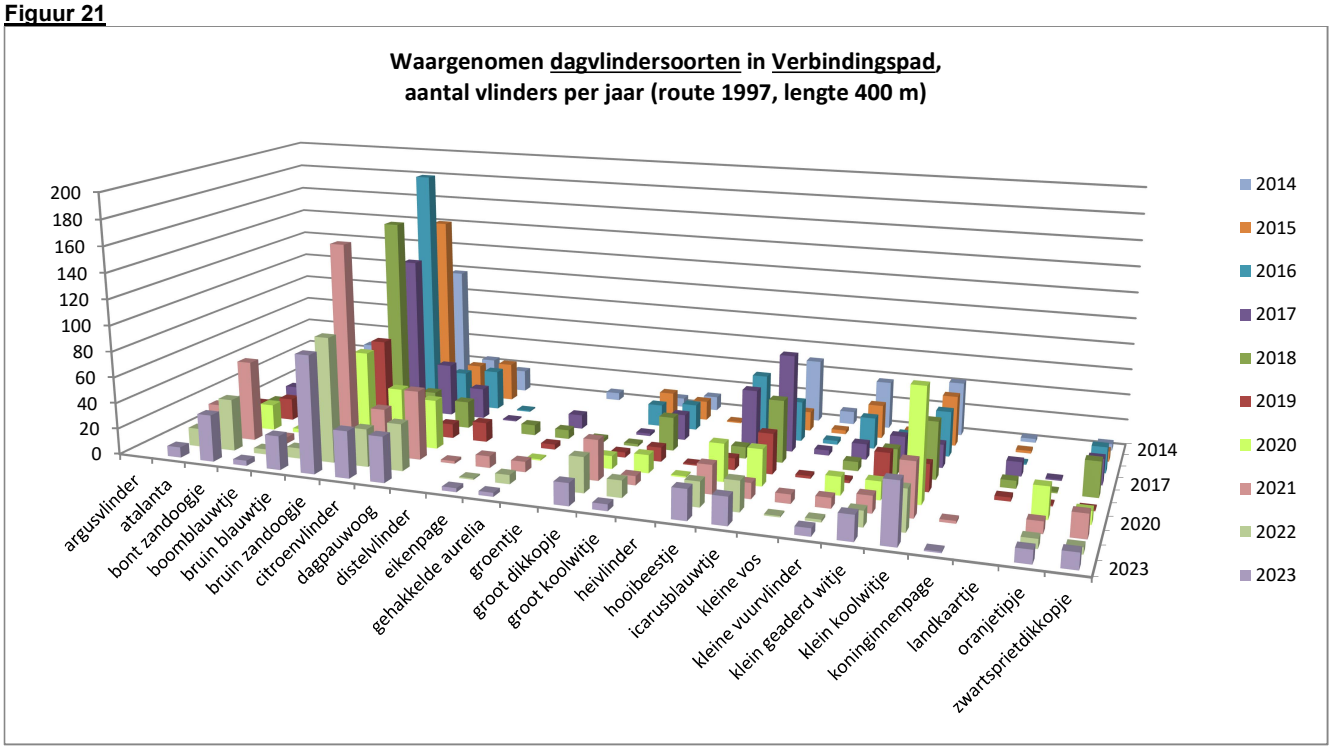

7. De waargenomen dagactieve nachtvlinders per route in 2023 en in voorgaande jaren

Sinds 2011 kunnen op de monitoringroutes ook een aantal (13) dagactieve nachtvlinders geteld worden. De te tellen soorten staan opgesomd in de zogenaamde Tellijst van De Vlinderstichting. In de loop der jaren is de lijst wat uitgebreid, zodat er sinds 2019 22 soorten op de lijst staan. Daarvan zijn er ons telgebied tot op heden 11 gezien (**tabel 2**).

Figuur 22 laat zien dat in 2023 op alle actieve routes, behalve Warandepark en Heksenwei, dagactieve nachtvlinders geteld werden. Het aantal dagactieve nachtvlinders blijkt in alle routes, behalve in Blukheide, in 2023 weer enigszins toegenomen te zijn; een verheugende zaak!

Figuur 22

Totaal aantal waargenomen dagactieve nachtvlinders per jaar en per gebied (monitoringroutes van De Vlinderstichting)

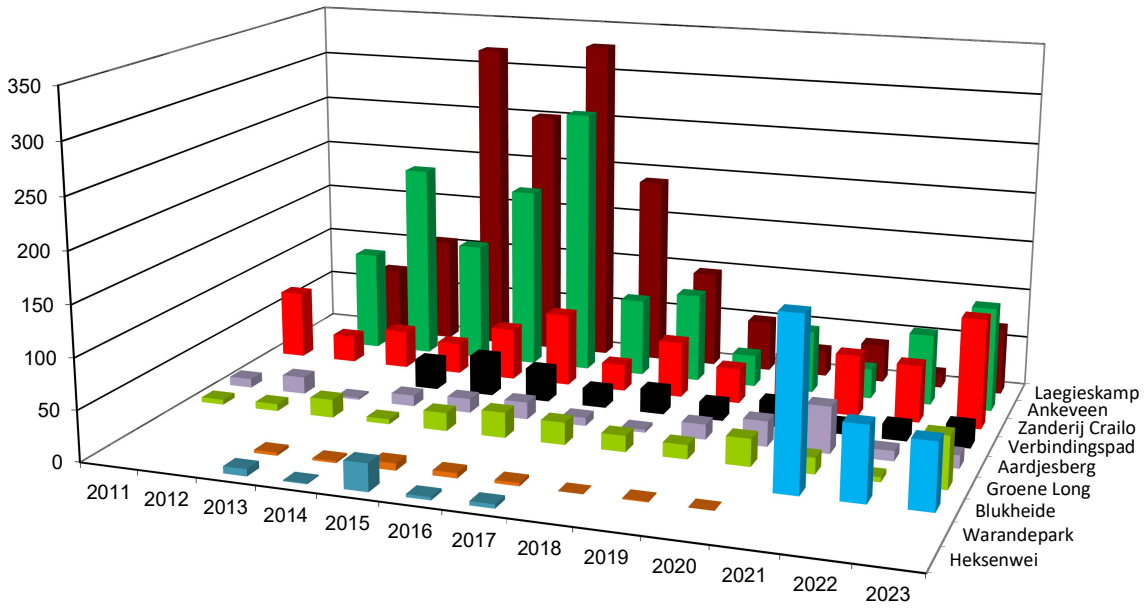

In 2023 werden in onze monitoringgebieden 9 soorten waargenomen (**tabel 2**). Nederland werd in 2023 overstroomd door ***gamma-uilen*** en dat was in Laegieskamp, Groene Long, Ankeveen, Zanderij Crailo en Blukheide goed te merken. De grootste verscheidenheid aan soorten werd deze keer in Aardjesberg gevonden (7 soorten). Opvallend is (net als in de voorgaande twee jaar) het grote aantal ***gewone heispanners*** in Blukheide.

Tabel 2 - Totaal aantal getelde dagactieve nachtvlinders in het jaar 2023 per monitoringroute (soorten uit de Tellijst van De Vlinderstichting).

2023											
Nachtvlinders (tellijst Vlinderstichting)		**Laegieskamp**	**Groene Long**	**Ankeveen**	**Zanderij Crailo**	**Verbindingspad**	**Warandepark**	**Aardjesberg**	**Blukheide**	**Heksenwei**	**TOTAAL**
bruine metaalvlinder	*Rhagades pruni*										**0**
gamma-uil	*Autographa gamma*	64	49	75	50	1		3	35		**277**
gewone heispanner	*Ematurga atomaria*							1	28		**29**
klaverspanner	*Chiasmia clathrata*				25	1		1			**27**
kolibrievlinder	*Macroglossum stellatarum*										**0**
lieveling	*Timandra comae*			3							**3**
metaalvlinder	*Adscita statices*							4			**4**
mi-vlinder	*Callistege mi*				7	3		1			**11**
sint-jacobsvlinder	*Tyria jacobaeae*							1			**1**
sint-jansvlinder	*Zygaena filipendulae*	3		26	26	17					**72**
zuringspanner	*Lythria cruentaria*		2		1			2	2		**7**
Totaal		**67**	**51**	**104**	**109**	**22**	**0**	**13**	**65**	**0**	**431**

: de soort is in geen enkel jaar waargenomen in de betreffende monitoringroute

8. De waargenomen hommels per route in 2023 en in voorgaande jaren

Sinds 2018 kunnen er binnen het Meetnet van de Vlinderstichting ook hommelwaarnemingen ingevoerd worden. In dat eerste jaar kon dat nog niet op soort, maar vanaf 2019 wel. Momenteel wordt alleen in Laegieskamp en in Ankeveen op soort geteld. In Warandepark en Heksenwei worden nog geen hommels geteld.

Het totaal aantal waargenomen hommels per route wordt gepresenteerd in **tabel 3**. In Ankeveen werden flink meer hommels geteld dan in voorgaande jaren.

Tabel 3 - Totaal aantal getelde hommels per monitoringroute en per jaar

Monitoringroute	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Aardjesberg	74	67	137	145	121	80
Blukheide	130	222	179	123	298	141
Groene Long	346	421	549	204	326	482
Laegieskamp	458	595	499	363	346	443
Zanderij Crailo	55	120	154	144	136	163
Ankeveen	488	717	679	185	457	1047
Verbindingspad	43	74	124	140	106	172
TOTAAL	**1594**	**2216**	**2321**	**1304**	**1790**	**2528**

In de invoermodule van De Vlinderstichting wordt een aantal slecht onderscheidbare soorten als 1 soort ingevoerd. Dat betreft het aardhommel-complex (de ***aardhommel, veldhommel, wilgenhommel*** en ***grote veldhommel***), het cluster van de **grote** en de ***tweekleurige koekoekshommel***, en het cluster van de ***boom-*** en de ***vierkleurige koekoekshommel*** (zie **tabel 4** en **5**). In de gebieden waar op soort geteld werd (Ankeveen en Laegieskamp) betreffen de aardhommelcomplex-waarnemingen voornamelijk ***aardhommel*** met een enkele ***veldhommel***.

Verheugend is dat in Ankeveen het aantal ***veenhommels*** langzaam toeneemt (**tabel 4**). Dit duidt op een echte vestiging van de soort in het gebied. **Tabel 4** laat ook zien dat de toename van het aantal hommelwaarnemingen in Ankeveen vooral op het conto van de ***akkerhommel*** komt.

Tabel 4 - Totaal aantal getelde hommels per soort en per jaar in Ankeveen

Naam	Wetenschappelijk	Parasiteert op	2018	2019	2020	2021	2022	2023
aardhommel-complex	*B. terr./luc./crypt./magnus*			276	191	41	91	263
akkerhommel	*Bombus pascuorum*			310	287	97	285	564
boomhommel	*Bombus hypnorum*			16	12	20	8	60
gewone koekoekshommel	*Bombus campestris*	akkerhommel				1	1	
grote of 2kl. koekoekshommel	*B. vestalis/bohemicus*	aard-/veldhommel			2	3	4	
steenhommel	*Bombus lapidarius*			77	157	5	50	95
tuinhommel	*Bombus hortorum*			2		1	4	2
veenhommel	*Bombus jonellus*					1	11	24
boom- of 4kl. koekoekshommel	*B. norvegicus/sylvestris*	boom-/weidehommel		4	4			1
weidehommel	*Bombus pratorum*			32	26	16	3	38
TOTAAL			**488**	**717**	**679**	**185**	**457**	**1047**

In Laegieskamp was het aantal hommelwaarnemingen per soort vergelijkbaar met voorgaande jaren, al werden er iets meer ***boomhommels*** gezien (**tabel 5**).

Tabel 5 - Totaal aantal getelde hommels per soort en per jaar in Laegieskamp

Naam	Wetenschappelijk	Parasiteert op	2018	2019	2020	2021	2022	2023
aardhommel-complex	*B. terr./luc./crypt./magnus*			153	143	96	55	115
akkerhommel	*Bombus pascuorum*			133	137	154	142	161
boomhommel	*Bombus hypnorum*			4	6	4	2	10
gewone koekoekshommel	*Bombus campestris*	akkerhommel				1	1	1
grote of 2kl. koekoekshommel	*B. vestalis/bohemicus*	aard-/veldhommel			54	37	53	75
steenhommel	*Bombus lapidarius*			296	154	68	90	73
tuinhommel	*Bombus hortorum*				2	1	1	
boom- of 4kl. koekoekshommel	*B. norvegicus/sylvestris*	boom-/weidehommel		6				3
weidehommel	*Bombus pratorum*			3	3	2	2	5
TOTAAL			**458**	**595**	**499**	**363**	**346**	**443**

9. Opmerkingen en bijzondere waarnemingen

Locatie 2, Blukheide

Op de Blukheide werden in 2023 voor het eerst enkele exemplaren van de ***gestreepte bremspanner*** (*Perconia strigillaria*) gezien. Een vrij algemene spanner die wel als kwetsbaar op de Rode Lijst staat (deze soort komt niet voor op de Tellijst van De Vlinderstichting).

Locatie 3, Groene Long

De gemeente Bussum heeft iemand in dienst genomen die in de Groene Long, en andere terreinen, onderzoekt hoe de biodiversiteit vergroot kan worden. Een eerste contact met de vlindertellers heeft al plaatsgevonden.

Locatie 7, Zanderij Crailo

Op Zanderij Crailo is sprake van toenemend dichtgroeien nadat het (sinus-)maaien halverwege het groeiseizoen is stopgezet. Nader overleg hierover met GNR is gewenst.
Een bijzondere waarneming in het seizoen 2023 betrof de ***vijgenskeletteermot*** (*Choreutis nemorana*), een exotische microvlinder afkomstig uit het mediterrane gebied en pas in 2014 voor het eerst in Nederland waargenomen.

Locatie 8/9, Ankeveen

Tijdens een monitoringronde in mei werd op de route in Ankeveen de vrij zeldzame ***gouden tor*** (*Cetonia aurata*) waargenomen. Het is een ongeveer 2 cm grote kever die zich voedt met bloembladeren en vooral stuifmeel, en waarvan de larven in dood en vermolmd hout leven.